

НАУКОВІ І ТЕХНІЧНІ ДОСЯГНЕННЯ МИНУЛОГО

деляются их технико-экономическими показателями, а в условиях privately капиталистического хозяйства - и конкуренцией. Тем не менее бесспорные преимущества тех или других видов транспорта в определенных видах перевозок привели к необходимости разработки и осуществления ряда мероприятий относительно организации их взаимодействия

Ключевые слова: железнодорожный транспорт, станции и узлы, пассажирские и грузовые перевозки

Strelko O.G. Application development and interaction of individual modes of transport in large transportation hubs: the global context. *In most cases in transport junctions the passengers and freight are carried by several kinds of transport. The sphere of applying one or another kind of transport is determined by their technical and economical features; but under private economy system it is determined by the competition as well. Nevertheless, indisputable advantages of some kinds of transport for certain types of transportation have resulted in the necessity to develop and take a number of measures for providing their interoperability.*

Keywords: railway transport, stations and junctions, passenger and freight transportation

УДК 061.1:349.414(477)(091)

ВИДАВНИЧІ ФУНКЦІЇ НАУКОВО-КОНСУЛЬТАЦІЙНОЇ РАДИ НАРОДНОГО КОМІСАРІАТУ ЗЕМЕЛЬНИХ СПРАВ УСРР

Соколюк Ю.О., канд. іст. наук

(Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського)

У статті висвітлено видавничі функції Науково-консультаційної ради НКЗС УСРР (1927-1930 рр.), а саме, коротко розглянуті наукові видання, де друкувалися матеріали учених та організаторів сільськогосподарської науки того часу.

Ключові слова: наукові видання, сільськогосподарська дослідна справа, науково-консультаційна рада

Дослідження історії організації та діяльності вітчизняних науково-дослідних установ, функціонування координуючих центрів, органів управління аграрною наукою, глибокий аналіз позитивного і негативного досвіду роботи цих інституцій значною мірою сприятиме створенню перспективних проектів її розвитку. Зважаючи на це, стає очевидною важливість висвітлення одного з маловідомих етапів історії становлення й розвитку сучасної Національної академії аграрних наук України, яка, маючи вагомий науковий потенці-

ал, відіграє значну координуючу роль у підвищенні ефективності вітчизняного агропромислового комплексу.

Досліджуючи національну історію науки, неможливо обійти увагою еволюційний поступ її аграрної складової. Як засвідчив аналіз архівних матеріалів, проведений за останнє десятиріччя відомими дослідниками історії аграрної науки, однією із предтеч Національної академії аграрних наук України стала Науково-консультаційна рада Народного комісаріату земельних справ УСРР. Фраг-

НАУКОВІ І ТЕХНІЧНІ ДОСЯГНЕННЯ МИНУЛОГО

ментарність висвітлення в науковій літературі окремих аспектів діяльності Науково-консультаційної ради, а також вивчення віднайдених архівних матеріалів засвідчили актуальність даного питання. Об'єктивне, науково-обґрунтоване вивчення історичного досвіду сприятиме вирішенню важливих проблем сьогодення, однією з яких є розвиток аграрного сектора народного господарства України. Важливе наукове і суспільне значення історії аграрної науки, яка на сьогодні залишається ще не повністю відтвореною, зумовлює нагальну потребу в її ґрунтовному дослідженні та об'єктивному висвітленні.

Науково-дослідне опрацювання теми здійснювалося з усвідомленням того, що історія заснування та діяльності Науково-консультаційної ради, створеної при Народному комісаріаті земельних справ України, є важливою складовою загальної історії аграрної науки України.

У процесі діяльності НКР видавнича діяльність постійно була в центрі уваги її членів, адже поширення досягнень вітчизняної та світової науки серед широких кіл сільськогосподарських виробників і науковців потребувало відповідного інформаційного забезпечення.

Із ліквідацією СГНКУ до НКР перейшли функції налагодження випуску друкованих органів, які відображали досягнення аграрної науки та практики. За її кошторисом проходили видавничі кредити на такі журнали: 1) «Українське Скотарство», 2) «Вісник Садівництва, Городництва та Виноградарства», 3) «Ветеринарна Справа», 4) «Український агроном», 5) «Український землевпорядник» і 6) «Вісник Сільськогосподарської Науки та Досвідної Справи». Перші п'ять із названого переліку видавалися відповідними відділами НКЗС, і лише «Віс-

ник...» був фактичним органом НКР й обслуговувався її апаратом. Крім періодики, видавнича діяльність Ради полягала в друкуванні неперіодичних видань. Так, у 1929 р. вийшли «Труди I сесії НКРади» під назвою «Основні питання Українського Скотарства» та «Дослідження засолених земель Мелітопольщини», в якій НКР взяла участь як співвидавець матеріалів, що були спадщиною СГНКУ, яку слід було остаточно опрацювати і видати за допомогою зацікавлених установ, зокрема Науково-дослідної кафедри ґрунтознавства, Українського інституту прикладної ботаніки та Сільськогосподарської кооперації [1].

Наукові праці вчених-членів НКР користувалися великим попитом. Як видно з архівних документів, за рішенням Бюро Ради для розповсюдження по агрокабінетах та як окремий додаток до «Вісника Сільськогосподарської Науки та Досвідної Справи» в порядку преміювання річних передплатників тираж «Трудів I сесії НКРади» було збільшено з 700 до 1500 примірників [2].

Згідно з кошторисом НКР на 1930 р. планувалось опублікувати монографії про підвищення врожайності як «Труди II Сесії Ради», а також праці спеціальних Нарад НКР з проблеми організаційно-виробничих типів і районування сільського господарства України; проблеми індустріалізації; питання економіко-технічної оцінки різних типів індустріальних закладів (маслоробні, гуральні, олійниці, млини, холодильники і т. ін.); збірники економічних праць з питання усупільнення; у зв'язку з будівництвом Дніпрельстану; видання збірника-посібника в справі електрифікації села та сільського господарства [3]. Однак, як показали дослідження, через нестачу коштів виконати намічене вдалося тільки частково.

Центральним науковим виданням НКЗС був журнал «Вісник Сільськогосподарської Науки та Досвідної Справи», де друкувалися попередні повідомлення і статейний матеріал учених та організаторів сільськогосподарської дослідної справи того часу. Журнал утворено в 1927 р. злиттям друкованих органів СГНКУ «Вісник сільськогосподарської науки» та дослідного відділу НКЗС «Опытное дело» з метою об'єднати наукову й практичну провідну думку агрономічного суспільства України, виявити наукові досягнення як науково-дослідних установ по лінії НКЗС, мережа яких з часом збільшувалася, так і по лінії інших відомств і наркоматів у царині сільського господарства.

Перший рік існування «Вісника Сільськогосподарської Науки та Досвідної Справи» виявив доцільність такого злиття. Журнал себе добре зарекомендував і набув авторитету в колах громадської й дослідної агрономії. Про це свідчать дані щодо кількості передплатників, яка збільшилася протягом перших 8 місяців існування журналу з кількох десятків до 700. Кількість надісланих до редакції статей перевищувала в декілька разів наявну потребу, тому журнал, який виходив раз на два місяці в обсязі 10 друкованих аркушів, навіть вибираючи найцікавіші статті, не спроможний був вмістити весь надісланий матеріал.

Питання про стан справи з виданням неодноразово розглядалося на засіданнях НКР та його Бюро. Так, невідкладну потребу мати в Україні такий авторитетний орган при НКЗС, що планує розвиток сільського господарства в українській республіці, було визнано на пленумі Бюро НКР 23 липня 1928 р., де ухвалили зробити його місячником того ж обсягу [4]. Це потребувало додаткових витрат. Члени Ради звернулися з клопотанням з цього

приводу до Наркомату фінансів й одержали підтримку з його боку. Однак, через нестачу коштів дослідний відділ НКЗС порушив питання про відокремлення від «Вісника» колишнього журналу «Опытное дело».

Зусиллями НКР, яка констатувала, що журнал у тому вигляді, в якому він існує, цілком задовольняє вимоги сільськогосподарської науки і дослідної справи в Україні, виявляючи думку наукових і практичних аграрних працівників щодо піднесення українського сільського господарства на вищий науково-технічний рівень, а також ухвалила напрямком журналу як провідного органу, що посів відповідне йому місце, «Вісник Сільськогосподарської Науки та Досвідної Справи» було збережено як єдине ціле. На засіданні Бюро Ради було затверджено склад редколегії журналу, до якої увійшли О.Г. Шліхтер як головний редактор, В.М. Качинський, А.М. Сліпанський як відповідальний редактор, професори П.Ф. Вовк, О.Н. Соколовський, І.О. Широких, Б.А. Рожественський [4, арк. 299].

Таким чином, із перших днів роботи, Науково-консультаційна рада широко розвинула свою видавничу діяльність. Для організації наукової та громадської думки серед української агрономії члени ради на шпальтах журналу всебічно висвітлювали ті актуальні проблеми, що розглядалися на засіданнях пленумів і Бюро НКР, Колегії НКЗС та ін. Зокрема, саме тут були оприлюднені попередні висновки Комісії НКР у справі підвищення врожайності [5], стаття С.М. Соловейчика з цього приводу [6], звіт про Наряду в справі підвищення врожайності [7].

Друкований орган став практично віддзеркаленням тих кардинальних змін, що відбувалися не тільки в аграрній науці, а й в усьому суспільстві. Як показав контент-аналіз публікацій

журналу за період його нетривалого існування під назвою «Вісник Сільськогосподарської Науки та Досвідної Справи», впродовж 1928 і 1929 рр. було опубліковано переважно українською мовою понад 144 змістовних наукових статей із різних галузей сільськогосподарської дослідної справи.

Визначення їх кількості, диференційовано по окремих напрямках знань, є показником пріоритетів у контексті розвитку тогочасної аграрної науки. Як показали дослідження, перевагу мали праці з економіки та організації сільського господарства (зокрема, усупільнення, колективізація), питання врожайності сільськогосподарських культур, боротьби з посухою, землевпорядження та землекористування, рільництва, агрохімії та ґрунтознавства, сільськогосподарської метеорології, тваринництва, кормовиробництва, вирощування технічних культур, сільськогосподарського машинобудування тощо.

Надзвичайно важливими для істориків науки є фундаментальні праці, в яких йдеться про становлення, стан і перспективи розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні у досліджуваній період. Вони опубліковані в журналі на умовах обговорення, відкритої дискусії і є неоціненним джерелом неупереджених відомостей щодо тогочасних науково-організаційних процесів в аграрній науці.

На шпальтах журналу опубліковано фундаментальні аналітичні статті з цього приводу таких видатних діячів як С.П. Кульжинський («Крайові с.-г. дослідні станції та спеціальні с.-г. дослідні інститути на Україні») [8], Б.А. Паншин («Радянська сільсько-господарська наука за десять років») [9], А.М. Сліпанський («За поглиблення сільсько-господарської науки») [10], Д.Ф. Домрачов («Наслідки робіт досвідних станцій України з рільництва на десяти роковини Жовтневої революції,

їх економічне значіння та реальне використання селянським господарством висновків досвідних станцій») [11] та ін.

Усі статті можуть стати джерелознавчою основою для історичних пошуків у питаннях вивчення окремих напрямів знань сільськогосподарської науки і освіти в Україні. Зміст більшості наукових публікацій доводить високий науково-методичний рівень їхніх авторів з питань теорії та практики і репрезентує наповненість репертуару наукових статей українською тематикою галузевих проблем і шляхів їх вирішення.

Крім того, подавалися відомості про наукові з'їзди, наради, інші події, висвітлювалася сільськогосподарська наукова хроніка, а також сільськогосподарська діяльність в Україні та поза її межами. Серед позитивів видання слід назвати той факт, що всі номери містили анотації на новітню для того часу галузеву літературу, яка складалася з наукових монографій та фундаментальних статей, підготовлених видатними вченими у різних напрямках аграрної науки і наповнених у багатьох випадках піонерним для свого часу матеріалом. Редакція подавала відомості про видання за такими підрозділами: «народне господарство, рільництво, садівництво, городництво, агрикультурна хемія, досвідна справа та селекція, бур'яни та ін.» [12].

Так, зокрема, були представлені анотації на роботи: професора І.М. Шевельова «Влияние шестипольного севооборота на состав и распределение семян сорных растений в почве» (1927), яку було визнано дуже цікавою і демонстративною роботою, а покажемо є те, що недоліком названо використання російської мови при друкуванні праці; професора К.К. Гедройца «Почва как культурная среда для с.-х. растений. Почвенные коллоиды и солончатость почв», ви-

даної силами Носівської дослідної станції і названої «світлою надією на певні перспективи розвитку агрономічної науки та сільського господарства» та «питанням надзвичайної ваги»; професора А.М. Сліпанського «Кредит та його роль у розвитку сільського господарства України» із зазначенням, що рецензовану книжку слід якнайширше рекомендувати студентській молоді, практичним робітникам кооперації та кредитної системи, її мусить прочитати кожен, хто цікавиться «історичним і сучасним розвитком економіки України, адже вона є великим вкладом у бідну українську економічну літературу»; низки закордонних авторів – професора Stoclasa «Фізіологічна цінність фосфорової кислоти суперфосфатів і розмаїтих фосфатів» (1925), Giesecke «Вплив зовнішніх факторів на структуру ґрунту» (1927), S.F. Trowbrige «Experimental Station Progress Report for the Biennium July» (1926), Ч. Крандол «Селекція яблуні при Ілінойському Університеті» (1926) та ін. [12].

Для задоволення вимог дослідних установ щодо друкування окремих статей вузькоспеціального характеру на засіданні Бюро НКР від 23 липня 1928 р. було визнано за потрібне видавати крім щомісячного журналу ще й окремі додатки, для чого було доручено Президії Бюро передбачити для цього видатки в кошторисі НКР. Також було визнано за доцільне надсилати всім членам Ради по одному примірнику журналу «Вісник Сільськогосподарської Науки та Досвідної Справи» безкоштовно з такою метою, щоб вони пропагували його та сприяли поширенню на місцях.

Однак, стан справи із виданням провідного аграрного журналу набув негативного перебігу, видимою причиною якого стало недостатнє фінансування з боку НКЗС. Водночас, як стає зрозумілим з аналізу тогочасних суспі-

льно-політичних подій, пов'язаних з наростанням культу Сталіна, переслідуванням так званих «ворогів народу» і т. ін., що також стали однією з причин реорганізації Науково-консультаційної ради в Наукову Раду, кардинальною зміною її кадрового складу – провідних учених на управлінців і партійних діячів, а також з перспективою утворення Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук, закриття «Вісника Сільськогосподарської Науки та Досвідної Справи», очевидно, було зумовлено його політичною незаангажованістю, виключно науковою спрямованістю, наданням можливості вести на його шпальтах відкрити полеміку з різних аграрних питань.

Спробу зберегти друкований орган зробив його відповідальний редактор А.М. Сліпанський, який фактично опікувався долею журналу від дня заснування і до закриття. Як заступник голови Українського сільськогосподарського наукового товариства (УСГНТ), він поставив на засіданні його Президії питання про передачу журналу від НКЗС до УСГНТ, яке, об'єднуючи сільськогосподарських наукових працівників, мусило «мати такий центральний орган як, наприклад, Українське Науково-Технічне Товариство має центральний науковий орган – «Науково-Технічний Вісник», що об'єднує всі галузі індустріальних наук» [13].

Постановами Президії товариства від 26/XI та 18/XII 1929 року було ухвалено просити НКЗС, який із січня 1930 р. припинив роботу центрального наукового органу, передати його до товариства. У програмному відношенні видання було погоджено з Досвідним Відділом НКЗС і Українським інститутом економіки та організації сільського господарства, що мав видавати журнал «Шляхи реконструкції сільського господарства». Проте, незважаючи на зусилля авторитетних у наукових колах особистостей, відомих

учених і діячів, на цьому «Вісник Сільськогосподарської Науки та Досвідної

Справи» припинив своє існування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Відомості про діяльність НКР НКЗС УСРР з часу її заснування (від 26 березня 1929 р.). – ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 10. – Спр. 74. – Арк. 17-20.

2. Протокол № 5/25 засідання Бюро Науково-консультаційної ради НКЗС УСРР, присвяченого підготовці до Другої Сесії НКР (29 листопада 1928 р.). – ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 9. – Спр. 502. – Арк. 457.

3. Кошторис НКР НКЗС УСРР на 1929/1930 рік. Проект. – ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 10. – Спр. 72. – Арк. 16-18.

4. Протокол № 16 засідання пленуму Бюро Науково-консультаційної ради НКЗС УСРР від 23 липня 1928 р. – ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 9. – Спр. 502. – Арк. 298-299.

5. Рожественський Б., Попов П., Соловейчик Т. Попередні висновки комісії Науково-Консультаційної Ради при НКЗС в справі підвищення врожайності // Вісник с.-г. науки та дослідної справи. – 1928. – Т. V. - № 5. – С. 52-63.

6. Соловейчик С.М. До проблеми підвищення врожайності / С.М. Соловейчик // Вісник с.-г. науки та дослідної справи. – 1928. – Т. V. - № 5. – С. 66-77.

7. Тушкан Ю. До питання про підвищення врожайності / Ю. Тушкан // Вісник с.-г. науки та дослідної справи. – 1928. – Т. V. - № 5. – С. 130-138.

8. Кулжинський С.П. Крайові с.-г. дослідні станції та спеціальні с.-г. дослідні інститути на Україні / С.П. Кулжинський // Вісник Сільсько-Господарської Науки та Досвідної Справи / Наркомземсправ. – Х., 1928. - № 6. – С. 42-58.

9. Паншин Б. Радянська Сільськогосподарська наука за десять років / Б. Паншин // Вісник Сільсько-Господарської Науки та Досвідної Справи / Наркомземсправ. – Х., 1928. - Т. 5. - № 1. – С. 25.

10. Сліпанський А. За поглиблення сільськогосподарської науки / А.Сліпанський // Вісник сільськогосподарської науки та дослідної справи. – Х., 1928. - № 4. – С. 3-5.

11. Домрачов Д. Наслідки робіт десятирічних станцій України з рілництва на десятиріччя Жовтневої революції, їх економічне значіння та реальне використання селянським господарством висновків дослідних станцій / Д. Домрачов // Вісник сільськогосподарської науки та дослідної справи. – Х., 1928. - № 1. – С. 118-131.

12. Вісник Сільсько-Господарської Науки та Досвідної Справи / Наркомземсправ. – Х., 1928. - № 2. – С. 142-160.

13. Лист заступника голови Українського сільськогосподарського наукового товариства професора А.М. Сліпанського до Народного Комісара земельних справ УСРР М.Ф. Демченка від 2 січня 1930 р. – ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 10. – Спр. 79 – Арк. 237.

Соколюк Ю. А. Издательские функции Научно-консультационного совета Народного комиссариата народных дел УССР. В статье рассмотрены издательские функции Научно-консультационного совета НКНД УССР (1927-1930 гг.), а именно, коротко представлены научные издания, где печатались материалы ученых и организаторов сельскохозяйственного опытного дела того времени.

Ключевые слова: научные издания, сельскохозяйственное опытное дело, научно-консультационный совет

Sokolyuk Y.A. Publishing functions of Scientific consultative council of the Public commissariat of agriculture of USSR. The publishing functions of Scientific consultative council of the Public commissariat of agriculture of USSR in 1927–1930 are considered in the article, namely, briefly presented scientific journals, where printed materials scientists and organizers of agricultural experimental work at the time.

Keyword: scientific journals, agricultural experimental work, Scientific consultative council